

Mijn eigen topdrie

Hans van der Zouwen

Aan de leden van de redactie van de *Sociologische Gids* was gevraagd om in een kort stukje aan te geven 'de top drie van de meest invloedrijke/beste sociologische, hetzij literaire boeken van de twintigste eeuw', 'die volgens jullie het meest hebben bijgedragen tot de eigen sociologische vorming en inspiratie'.

Zo'n verzoek, waarin verschillende eisen naast elkaar genoemd worden, geeft de ontvanger ervan alle vrijheid met een eigen interpretatie en selectie te komen: welke boeken hebben naar mijn mening het meest bijgedragen aan mijn eigen sociologische vorming?

Het is duidelijk dat ik dan terug moet naar een verleden waarin ik nog boeken las, sterker nog: bestudeerde en met een potlood van streepjes voorzag. Een tijd van ver voor het 'scannen' van op het scherm via Internet opgeroepen papers. Een tijd waarin ik eerder bezig was met mijzelf sociologisch te laten vormen, dan om te proberen honderden weinig geïnteresseerde eerstejaarsstudenten enige beginselen van de methodologie en de grondbegrippen van de statistiek bij te brengen.

Laat ik eerst het lijstje noemen dat spontaan bij mij opkwam: *Moderne sociologie* van Van Doorn en Lammers, verschenen in 1959, *Theory and methods of social research* van Johan Galtung en *Sociology and modern systems theory* van Walter Buckley, beide verschenen in 1967.

Waarom nu juist – zonder aarzelen – deze drie? Ik denk dat dat te maken heeft met het feit dat ik eigenlijk natuurkundige had willen worden. Allerlei ingewikkelde proeven bedenken en nieuwe wetten op het spoor komen, dat leek me als hbs'er het allermooiste. Toen bleek dat die studie gewoon te moeilijk voor me was, heb ik min of meer blind voor sociologie gekozen. Wat was dat in het begin een afknapper, zo'n vak met al die normatieve praatjes, vage betogen, hoogdravende trivialiteiten, als los zand aan elkaar hangende onderzoeksprojecten.

In die toestand van verwarring en teleurstelling bleken er auteurs te zijn die tonen dat het vak ook heel systematisch beoefend kan worden, dat de gehanteerde begrippen een vruchtbaar denkschema kunnen vormen, ook voor het opzetten van onderzoek. Dat vind ik nog steeds de grote verdienste en kwaliteit van het boek van Van Doorn en Lammers: compact, systematisch, terugkoppelend naar empirisch onder-

zoek. Sinds die tijd weet ik dat sociologie een serieus, empirisch gefundeerd en theoretisch gestructureerd vak is, dat thuishoort aan iedere echte universiteit. Vandaar ook dat ik mij nooit heb kunnen neerleggen bij het TVC-besluit om de sociologie aan mijn eigen universiteit, de VU, op te heffen.

Eind jaren zestig kwam er steeds meer kritiek op wat genoemd werd de a-historische, positivistische wetenschapsbeoefening. Studentenleiders, die mij nu overigens ruimschoots rechts hebben ingehaald, beweerden toen dat de klassieke methodologie à la De Groot zo niet de oorlog in Vietnam in stand hield, dan toch in ieder geval maatschappelijk gezien irrelevant was. Laat nu de bekende, ook in linkse kringen gerespecteerde, polemoloog Johan Galtung een boek schrijven waarin de methodologie heel systematisch wordt beargumenteerd en waarbij bovendien ook noodzakelijke aanvullingen op het popperiaanse denkschema worden ingebracht. Alleen al om de originele wijze waarop het evalueren van hypothesen en theorieën aan de orde wordt gesteld, verdient dit boek naar mijn mening een plaats in de eregalerij. Galtung hielp mij om in de woelige jaren de rug recht te houden. Maar hij toonde ook aan hoe de verschillende 'talen' waarin wetenschappelijke uitspraken geformuleerd kunnen worden (de correlatieve, de causale en de functionele taal) op elkaar betrokken kunnen worden, waardoor de afstand tussen de taal waarin wij het meest adequaat onze sociologische theorie formuleren, en de taal van de uitspraken die gebruikt worden bij de empirische toetsing van die theorie, kleiner is geworden.

Mijn voorkeur voor het eerste boek van Buckley is een heel ander verhaal, dat ik al eens eerder in dit tijdschrift heb verteld (Tien jaar na Buckley, *Sociologische Gids* 25 (2) 1978). De door Norbert Wiener en Ross Ashby geïntroduceerde cybernetica leek mij indertijd (midden jaren zestig) een prachtig medium om interdisciplinair onderzoek naar (de sturing van) sociale processen te doen. De manier echter waarop de cybernetica in eerste instantie door de theoretische sociologie werd ingelijfd (en hier wordt altijd Parsons, niet zo terecht, als zondebok genoemd), maakte de sociale cybernetica meteen verdacht als 'evenwicht handhaver tot elke prijs'. Het was Walter Buckley die aantoonde dat de toepassing van begrippen en methoden uit de cybernetica ook kan bijdragen aan het verklaren van maatschappelijke processen en aan de verklaring van veranderingen in de structuur van sociale systemen. Ik vermoed dat het pleidooi van Buckley precies op tijd kwam om de prille toepassingen van de sociale cybernetica in de sociologie niet te laten verworden tot maatschappelijk conservatisme.

Of de hierboven genoemde drie boeken voldoen aan het criterium dat ze het meest 'invloedrijk' waren of dat ze het 'beste' waren dat in de twintigste eeuw is verschenen, weet ik niet. En ik wantrouw de antwoorden van collega's die dat wel menen te weten. Maar wat mij betreft voldoen ze ruimschoots aan het criterium: bijgedragen aan de eigen sociologische vorming. En daar ben ik de auteurs nog steeds erkentelijk voor.